

דף לב

'אלא גזירה דילמא חליץ ברישא והדר מייבם וקם ליה באשר לא יבנה...'. מבואר שטעם האיסור הוא גזירה אטו שתי יבמות הבאות מבית אחד. ומה שנקט התנא טעם אחר, משום זיקת שני יבמים – נראה מפני שטעמו של התנא כולל אופן שאין לה צרה, שאז אין לאסור משום שתי יבמות רק משום שנראית כאשת שני מתים. והוצרכו בגמרא לטעם הנוסף כדי לבאר מדוע גם אשת השני חולצת הגם שאין בה כלל זיקת שני יבמים – רק משום שנראות כשתי יבמות מבית אחד (עפ"י ים של שלמה, וכמשמעות דברי הרמב"ם בהל' יבום ו. ויישב בזה קושית התוס' מסתירת הסוגיות, שבאמת גם לסוגיתנו יש אופן של אשת שני מתים מדאורייתא ואעפ"כ הוצרכו לטעם הנוסף כנ"ל).

'אמר רבא: נתן גט למאמרו הותרה צרתה אבל היא אסורה דמחלפה בבעלת גט. איכא דאמרי אמר רבא: נתן גט למאמר הותרה אפילו היא, מאי טעמא – מאי דעבד בה שקליה'. ואם תאמר הלא לכאורה אין הגט מפקיע את המאמר למפרע ואם כן מה טעם אינה אסורה משום שהיא גרושת אחיו מדרבנן.

יש לומר שלא עשו המאמר כקדושין גמורים, אף לא מדרבנן, כיון שזיקת יבום עליה, והרי מבואר בגמרא (מג:): לענין חציה שפחה וחציה בת חורין שכל שאין קידושיה קדושין גמורים לאסור את האשה בכרת אלא בלאו, לא נאסרה האשה לאחיו כשפקעו קידושיה – לפיכך אין המאמר אסורה על האחיים לאחר שנתן גט למאמרו (עפ"י גליונות קהלות יעקב).

יש מי שפירש (וכן מורה פשט הדברים בתו"י) שהגט מבטל את המאמר למפרע. ובוזה מובן מדוע הוצרכה הגמרא לגזרה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות, ולא נקטו המשנה כפשוטה, משום 'אשת שני מתים' מדרבנן – אלא מפני שכשמת האח השני בטל מאמרו [כשם שבטל על ידי הגט] ועל פי דין היא מותרת להתיבם כיון שאינה אשת שני מתים, ורק משום גזרה אסורה (עפ"י חדושי הגר"ש יד, ועע"ש יג).

'עבר עבירה שיש בה שתי מיתות נידון בחמורה. רבי יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה הבאה עליו. ותניא כיצד אמר רבי יוסי... אשת איש ונעשית חמותו – נידון באשת איש'. טעמם של חכמים לחייב על החמורה אף על פי שאין איסור חל על איסור, שלדעתם חמותו הוא איסור כולל – שכולל איסור בשאר קרובותיה, ואף על פי שזהו איסור משם אחר, סוברים חכמים שגם זה נחשב 'איסור כולל' [ורבי יוסי סובר שאין זה 'כולל'. עתוס' ד"ה איסור]. (עפ"י שער המלך הל' איסורי ביאה דף סג ע"ד. ואף בדעת רבי יוסי כתבו כמה ראשונים [דלא כהתוס'] ש'איסור כולל' הוא הגם שהוא בשם אחר אלא יש מפרשים שמדובר שאין כאן קרובות נוספות הנאסרות על ידי שנעשית חמותו).

ועוד יש לומר שסוברים חכמים איסור חמור חל על איסור קל, אפילו אינו כולל דברים נוספים, וכן דעת רבי יהודה (בחולין ק:): ורבי (בכריתות כג:). ואולם אין הלכה כן (עתוס' שבועות כג: ד"ה דמוק).

(ע"ב) 'קפץ רבי חייא ונשבע, העבודה כך שמעתי מרבי שתיים. קפץ בר קפרא ונשבע העבודה כך שמעתי מרבי אחת' – ואין כאן תקלה ועונש משום איסור שבועת שקר, כי כל אחד נשבע באמת כפי שהוא זוכר, אלא שלבו אנסו (עפ"י שבועות כו. ותוס' שם).

*

'לקוברו בין רשעים גמורים' (במאירי ובראב"ד (איס"ב ב,ו) העתיקו: **רשעים חמורים**) –
 'פירשו התוס', והוא עיקר, לקוברו אצל רשע כמותו שהוא בעל עבירה הרבה לפי שאין קוברים רשע
 אצל צדיק. ומה שנוהגין העשירים לקנות מקום חשוב לקברו כדי להיות שוכבים אצל צדיק, לפי הסברא
 יוצא שכרם בהפסדם כי אולי אינם ראוים לכך ויענשו כי צר ורע לצדיק שישכוב רשע או שאין הגון
 אצלו, ממעשה דאלישע יוכיח – על כך צריך ראות היטיב אם לא שידי בעלי כיסים תקפה עלינו/ (לשון
 מהרש"ל).

ע"ע יו"ד שסב,ה; אגרות משה יו"ד ח"ד נו.

דף לג

'במאי קמיפלגי באיסור כולל ואליבא דר' יוסי...' קשה, הלא בר קפרא אמר משום שהותרה לכל
 ולא משום שאין איסור חל על איסור. ויש לומר, אמנם בר קפרא דן מעצמו טעם לדברי רבי [כלשון
 דלעיל 'התחיל רבי חייא / בר קפרא לדון'], אבל מחמת סתירת השבועות של רבי חייא ובר קפרא, והלא
 ודאי לא שיקר אחד מהם במה ששמע מרבי – על כרחנו ליישב סתירת השמועות במחלוקת תנאים
 בענין איסור חל על איסור (עפ"י רשב"א, וע"ע בריטב"א ובמאירי). ובתוס' ישנים מובא שהטעם דלעיל אינו
 עיקר שהרי אפשר לומר לשני צדדים.

ולפי המסקנא שנחלקו בחלות איסור על איסור בבת אחת, יש לקיים הטעם שאמרו עם הטעם המבואר
 בגמרא ושניהם משלימים זה את זה, שהואיל והותרה השבת במקדש, לכך אין איסור זה חל על איסור
 זרות שלא הותר. ורבי חייא אינו סובר סברא זו מפני שלא הותרה שבת אלא אצל כהנים (כן משמע בתוס'
 ד"ה בר קפרא).

ומשמע לפי זה שאם קדם האיסור שהותר, כגון שנטמא ואח"כ נעשה בעל מום – מודה בר קפרא שחייב משום טומאה.

אי נמי שחתך אצבעו בסכין טמאה. התוס' העמידו כשבנגיעת הסכין נעשה המום, כגון שהיתה אצבעו
 חתוכה עד משהו האחרון. ואולם בריטב"א משמע שאף על פי שקדמה הנגיעה למום הואיל ומעשה אחד
 הוא ותוך כדי דיבור – הרי זה 'בת אחת'.

– הקשה מהרש"ל, מדוע לא אמרו שנטמא ואחר כך ארע בו מום, שהרי טומאה הותרה בציבור ואם כן
 שני האיסורים באו בבת אחת, בשעה שנעשה בעל מום.
 ותירץ שאינו סובר 'הותרה' אלא 'דחוויה' [והרי רבי יוסי סובר להדיא בפסחים (עח) טומאה דחוויה בציבור,
 וכאן אליביה קיימינן. קרני ראם], וכל שיש כהן טהור אסור לעשות בטומאה הלכך נחשב שאיסור טומאה
 קדם [ואעפ"י שאם עבד בטומאה לא פסל, מכל מקום לכתחילה אסור (וי"א שפסל. ע' מרכבת המשנה ביאת
 מקדש ד,ז; חז"א אה"ע קלט,ג – בדעת הרמב"ם)].

ומהרש"א תירץ כיון שנטמא קודם שנעשה בעל מום והיה בר עבודה בטומאתו בקרבן ציבור לכולי
 עלמא, היאך יחול עליו שוב איסור טומאה משנעשה בעל מום [ואינו דומה לזר ששימש בשבת כשהביא
 שתי שערות, וכן בעל מום שנטמא ואח"כ הביא שתי שערות, שמעולם לא היה בר עבודה בטומאתו].
 ובקרני ראם פקפק בסברא זו.

'אלא לבר קפרא למה ליה לאשתבועי' שאם כדי להוציא מסברת רבי חייא בר פלוגתתו, די בדיבור
 קל ואין צריך שבועה (עפ"י ריטב"א).

דפים לא – לב

נא. א. שלשה אחים שמת אחד מהם ועשה השני מאמר ביבמתו, ומת – מה דינה של בעלת המאמר ושל אשת השני שנפלו עתה לפני השלישי?

ב. מה הדין במקרה הנ"ל כאשר בעל המאמר נתן גט למאמרו?

א. שלשה אחים שמת אחד מהם ועשה השני מאמר באשתו, ומת; לדברי תנא קמא, בעל המאמר ואשת השני חולצות לא מתיבמות שנאמר ומת אחד מהם. יבמה יבא עליה – מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין. וביארו בגמרא שמדין תורה מאמר אינו קונה ומותרת להתיבם אבל גזרו חכמים שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתיבמות, ואם תצריך חליצה באחת עדיין יש לחוש שמא בשתי יבמות הבאות מבית אחד יחלצו לאחת וייבמו האחרת ונמצאו עוברים משום 'לא יבנה' – הלכך שתיהן חולצות.

א. הוא הדין כשאין עמה צרה – חולצת ואינה מתיבמת (רי"ף ו"ש"ר ע"י להלן צו).

ב. יש צד לומר שלבית שמאי מאמר קונה מדאורייתא אבל לא פרהה ממנה זיקת יבמין בכך (ע' לעיל לט), ולפי דעה

זו נראה לכאורה שיש עליה זיקת שני יבמין מדין תורה ופטורה מן היבום ומן החליצה.

רבי שמעון אומר: מייבם לאיוו שירצה וחולץ לשניה (שסובר מאמר קונה מספק, ומה נפשך; אם הוא קנין – יש כאן שתי יבמות מבית אחד ומייבם אחת מהן, ואם אינו קנין – הלא שתיהן מותרות לו. גמרא י"ט). מהסוגיא להלן (צו) מבואר שלדעת תנא אחד, בעלת המאמר חולצת וצרתה חולצת או מתיבמת, שלא גזרו אלא משום אשת שני מתים דעלמא, ודוקא בה גזרו אך לא בצרתה (ע"י תוס').

ב. אמר רבא: נתן גט למאמרו – הותרה הצרה, אבל היא אסורה משום שמתחלפת ביבם שנתן גט ליבמתו (ולאחר שנתן גט לזיקתו אסור לו ליבם, כיון שלא בנה שוב לא יבנה). איכא דאמרי אמר רבא: אפילו היא הותרה – שאינו אלא כנוטל את מה שעשה, המאמר, אבל הזיקה עומדת בעינה ולא נפגמה כלום.

א. מדובר שפירש שנותן הגט למאמרו ולא לזיקתו, אבל בסתם – הכל מודים שנאסרו כל האחים ליבם (רש"י ע"י לקמן נב:). ויש אומרים שצרתה מותרת להתיבם כשנתן גט לזיקתו (ע"י תוס' להלן נב ורא"ש).

ב. לדברי התוס' (נב:), 'צרה' שאמרו כאן היינו צרה דמתניתין כלומר אשת זה שנתן הגט (וכ"פ רש"י ורי"ד), אבל צרתה שנפלה עמה מהבית הראשון – דינה כמותה ואסורה (ללשון ראשונה) בין לו בין לאחים.

והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והמאירי חולקים וסוברים דוקא בצרתה שמביתה אמרו, אבל אשת השני מותרת אפילו נתן גט למאמרו ולזיקתו.

ג. כתבו התוס' (ע"י סוגיא דלקמן) שלכתחילה אין ליתן גט למאמרו שמא יתן גט לזיקתו, ורק בדיעבד כשכבר נתן הגט מותרת. ויש חולקים (ע' ברמב"ן רשב"א ומאירי להלן נ:).

ד. לפי הלשון האחרונה שאפילו היא הותרה, כתבו ראשונים: דוקא לאחים הותרה אבל הוא עצמו אסור מגזרת חכמים (ע"י רש"י להלן נב: רמב"ם רמב"ן ריטב"א ומאירי). ואף לדעה זו צדד הרשב"א (נ:): שצרתה מותרת אפילו לעצמו. ויש סוברים שאסורה (ערשב"א שם שלא החליט, ובמאירי הובאו שתי דעות).

ויש אומרים שאפילו היא מותרת לו עצמו שהרי מה שעשה ביטל ונשאת הזיקה כמקודם (ע"י תוס' נב: ד"ה או דילמא; רב"ד בהשגות; אה"ע קע, טו בשם 'יש אומרים').

ה. רבנו אפרים פסק (עפ"י הסוגיא להלן) כלשון ראשונה (וכן פסק ר"ח וכן הביא הרשב"א בתשובה ח"ד שג. וכ"כ בעל המאור בשם הר"ף. והוא אחד משלשה מקומות שנקטו ראשונים הלכה כלשון ראשונה שלא כפי הכלל הרגיל – ע' במאירי גטין ל.). ואולם הרמב"ם הרמב"ן (בדעת הר"ף. וכן נקט להלן נ:) ובעל המאור והמאירי והרא"ש (וכ"מ בתוס' נ. ד"ה עשה) והטור ורש"ל נקטו כלשון אחרונה, כשאר מקומות שהלכה כ'איכא דאמרי'.
עשה מאמר בשתייהן ונתן גט לאחת מהן – ע' להלן ג-נג.

דף לב

גב. א. שני אחים נשואים שתי אחיות, ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו של שניה – מה הדין?
ב. הבא על אשת אחיו שהיא גם אחות אשתו – על מה הוא חייב וכמה?

א. שני אחים נשואים שתי אחיות ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו של שניה – הואיל ובשעת נפילה ליבום היתה האשה אסורה איסור ערוה ליבום משום אחות אשתו, נאסרה עליו עולמית. [והוא הדין באופן שלא נדחתה מהבית לגמרי, כגון שיש אחים נוספים שהיא מותרת להם, נאסרה על יבם זה לעולם, אף בנפילה אחרת כדלעיל ל].

ב. בא על אשת אחיו (שמת או גירשה) והיא אחות אשתו (בחייה. רש"י); רבי חייב עליה משום אשת אה ומשום אחות אשה. דברי רבי יוסי. רבי שמעון מחייב אחת, משום האיסור הראשון שחל עליו; אם האה נשא תחילה – חייב משום אשת-אה, ואם הוא נשא תחילה – חייב משום אחות-אשה, שאין איסור חל על איסור.

מפירושו רבנו חננאל נראה שאפילו אם מתה אשתו חייב על אחותה שנאסרה עליו בשעת מות בעלה. והרשב"א כתב שלא ידע לפרש הדבר. והריטב"א דחה דברי ר"ח ז"ל. וכן הסיק המאירי.

לדברי רבי אבהו ורבי יוחנן, לא חייב רבי יוסי שנים אלא כשנשא חי ואח"כ נשא מת, מפני שאיסור אשת-אח מוסיף על אחות-אשה שהרי נאסרו בעטיו שאר האחים ולכך הוא חל גם כלפיו לחייבו שנים, אבל נשא מת ואח"כ נשא חי, הואיל ואיסור אחות-אשה אינו מוסיף אנשים שלא נאסרו מקודם, אין חייבים עליו [אעפ"י שהוא 'איסור כולל' – שכולל גם את שאר אחיותיה באיסורו]. ומכל מקום אומר רבי יוסי: מעלה אני עליו כאילו עשה שתיים. ונפקא מינה לקברו בין רשעים גמורים (ורבי שמעון סובר, הואיל ולמעשה אינו חייב אלא אחת, אין קוברים אותו אצל רשעים חמורים. תוס' ועוד).

בהמשך הסוגיא אמרו בדעת בר קפרא ורבי חייא שרבי יוסי מחייב שנים בכל אופן, גם באיסור-כולל (עפ"י גמרא להלן לג: ובתוס'). ואולם רב אשי הסיק שלא נחלקו לענין עונשין בידי אדם אלא לענין לקבורו עם רשעים גמורים (ומשמע ברשב"א ובמאירי שכן מסקנת הסוגיא).

חלו שני האיסורים הללו בבת אחת, כגון ששני האחים שלחו שליח לקדש שתי אחיות, והאחיות שלחו שליח לקבלת הקדושין והרי באותה שעה חלו קידושי שניהם; לרבי יוסי – חייב שתיים (ובשו"ג מביא שתי חטאות), ולרבי שמעון – לרבי חייא חייב שתיים ולבר קפרא אינו חייב אלא אחת, משום אשת-אח שהוא איסור חמור יותר שחייב עליו גם לאחר מיתה, שלא כאחות-אשה (עפ"י תד"ה באיסור. ונפ"מ למלקות בהתראה). ולמסקנת רב אשי שמא לא דיברו אלא לענין לקבורו בין רשעים גמורים אבל לא לחיוב בידי אדם.

להלכה בכל אופן חל איסור אחד על חברו, שאיסור אשת אח חל על איסור אחות אשה משום 'איסור מוסיף', ואיסור אחות אשה חל על אשת אח משום 'איסור כולל' (מאירי; מהרש"ל. וכן נראית דעת הרמב"ם).

דפים לב – לג

נג. האם איסור חל על איסור באופנים דלהלן?

- א. באיסור כולל.
- ב. באיסור מוסיף.
- ג. בבת אחת.
- ד. הבא על חמותו שהיא אשת איש.
- ה. זר ששימש במקדש בשבת.
- ו. בעל מום ששימש בטומאה.
- ז. זר שאכל מליקה.

א. איסור כולל (= איסור מורחב, שכולל מושאים נוספים באיסורו) – לרבי שמעון אינו חל על איסור, ולרבי יוסי – אין הדבר מוסכם; לרבי יוחנן ולרבי אבהו לא חל אלא לקוברו בין רשעים גמורים כנ"ל], ולבר קפרא ורבי חייא – חל. ורב אשי הסיק (ערשב"א) שלא נחלקו לענין חיוב אלא לענין לקוברו בין רשעים גמורים (ערמב"ן).

לרבי מאיר איסור חל על איסור בכולל (כדלהלן לד. וכן דעת חכמים בברייתא ד"ש אוכל אכילה אחת. וכן פרש רב לסתם מתניתין להלן. וע' חולין קא).

א. כתבו התוס' שאיסור קל אינו חל על איסור חמור לרבי יוסי אפילו בכולל (ע"ע בשער המלך הל' איסורי ביאה דף סד ע"א).

ב. עוד מבואר בתוס' שאיסור הכולל בשם אחר [כגון אשת איש ונעשית חמותו, שנאסר בשאר קרובותיה בשם אחר], דינו שנוי במחלוקת האמוראים האם נחשב איסור כולל אם לאו [ואולם איסור אכילת קדשים ואיסור עבודה נחשבים כשם אחד לענין זה, ששניהם נאסרו בלשון קריבה]. והרמב"ן בשם הראב"ד חולק וסובר שנחשב ל'איסור כולל' גם בשני שמות (ובמרכבת המשנה כתב בבאור דברי הראב"ד בהשגות (ביא"מ ט, יב) שאין זה 'כולל', ואפילו באיסור טומאה בקדשים באכילה ובעבודה). וכן משמע בריטב"א.

ואף להתוס', יש מי שכתב שלחכמים החולקים על רבי יוסי באשת איש ונעשית חמותו, נחשב זה לאיסור כולל, וכן הלכה (עפ"י שער המלך – איסורי ביאה דף סג ע"ד).

ג. להלכה, איסור כולל חל אפילו אינו חמור מהראשון (ערמב"ם שגגות ד, א; מאכ"א ה, ו; איס"ב יז, ח; ביא"מ ט, יב וכס"מ [ועראב"ד שם]; מאירי; רש"ל).

בכל מקום שאין איסור חל על איסור, לדעת רבי יוסי חל לענין קבורה בין רשעים גמורים בעובר במזיד, ואין חילוק בין איסור כולל ומוסיף או אופן אחר (רמב"ן). ולדברי רבי שמעון כשם שאין מועיל לחיוב חטאת ומלקות, כך לא לענין קבורה בין רשעים גמורים, (עפ"י תוס' ורמב"ן). ויש מי שפירש שרבי שמעון לא חלק אלא לענין חטאת אבל מודה לענין קבורה בין רשעים גמורים (עריטב"א בשם מורו הר"ם). וע"ע בית הלוי ח"א מד.